

BLAD"
C. SIKKEL
sels in toene-
ren.
bijzonder ge-
5, per jaar
2.50.
oekhandelaren
Voorburg.
el, voorheen
ending.
AARTEN.
r 6.75.
iteit.
egraven f.2.50;
Baambrugge
te Buitenpost
Wons f.76.50;
te Broek op
ische faculteit.)
adam f.6.50;
van idem te
Nieuw Helvoet
f.4.1; van idem
te Stad a/t
te Stellendam
f.3.85;
f.25.10; van
te Zeven-
rnhorn f.3.30;
idem te Olde-
gast f.4.65;
van idem te
Munnikezijl
f.4.5; van idem
te Nieuwe
stuwede f.6.35;
van idem
idem te Weer-
valthermond
f.3.8; van
e Bodegraven,
door den heer
D. J. met bij-
n" f.2.50; ge-
kerk voor de
ilicte Keizers-
eenige vrien-
EERFAT,
ingmetster.
Co.,
den Gouden,
emen gelden
lden worden
id,
a banden
ormser.
an
ken
0.90
1.90
2.25
2.25
Wormser.
Volc.
R.
f.3.50.
AMSTER-
isindrukken
Wormser.

De Heraut

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Zondag 7 Maart 1897. N°. 1002.

Dit blad wordt geregeld des *Vrijdags* aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentien aan den Uitgever J. A. WORMSER; Bureau N. Z. Voorburgwal 44, te Amsterdam.
Insendingen die later dan *Donderdag* 's namiddags te 12 uren worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen

Abonnementenprijs *franco* aan huis, per drie maanden f.1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirectoren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertentien: van 1 tot 6 regels 90 Cent; voor elke regel meer 15 Cent.
Aanvragen en vermelding van leedgaven en Verslagen van Vereenigingen 10 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

TWEDE STUK.
XXIII.

Om in de bedeeing van de volheid der tijden wederom alles tot één te vergaderen in Christus, beide dat in den hemel is en dat op de aarde is.

EF. 1:10.

Zal in het nieuw Jeruzalem de eere en de heerlijkheid der volkeren worden ingedragen" (Openb. 21:26); zal met een iegelijk gezaligde de vrucht van zijn werken" mede ingaan in de eeuwige zaligheid (Openb. 14:13); en zal eindelijk de overgang van de vrucht dezes levens in het volgende leven zijn als de overgang van kind tot man (1 Cor. 13:11), dan rest ons thans nog het antwoord te zoeken op de vraag, welk verband er denkbaar is tusschen den aard van dit tijdelijke en het karakter van het eeuwige leven. Zonder zulk verband toch ware een overgaan van de vrucht van het éne in het andere niet te verstaan.

Toch liggen beide levenssterreinen schijnbaar zoo ver van elkaar, dat we meest den indruk ontvangen, als ware het leven in het rijk der heerlijkheid derwijs ganschelijk verschillend van het leven hier op aarde, dat schier geen enkele trek van gelijkheid of overeenkomst tusschen beide denkbaar ware. Geestelijke eenzijdigheid leidde er toe, dat men al het aardse zich in de eeuwigheid eenvoudig wegdacht, als ganschelijk niet meer bestaande, en zich voorts het hemellevens voorstelde als enkel in geestelijke bezigheid en geestelijke genieting, van geheel religieuze aard, opgaande. Zover zelf werd die geestelijke eenzijdigheid gedreven, dat de wederopstanding des vleesches ternaauwerd meer geteld werd, en alle uitzicht op de wederkomst des Heeren, en op de openbaring van zijn heerlijk Koninkrijk zich in vage nevelen oploste. Al het bestaande dacht men zich in de eeuwigheid als voorbijgegaan, en ontrent hetgeen te komen stond vormde men zich nauwelijks eenige voorstelling, overmits het immers geheel nieuw, geheel iets anders zijn zou, en dus elk punt van vergelijking ons onthield.

Hierteenover nu behoort het getuigenis der Heilige Schrift weer in ere te komen. Buiten de Heilige Schrift weten we ontrent hetgeen aan de overzijde van het graf ligt, eenvoudig niets. Wie er prijs op stelt desaangaande eenige kennis en eenige voorstelling te bezitten, ziet zich derhalve geen anderen weg ontsloten, dan dat hij bij de Heilige Schrift het oor te luisteren legge, en zich door de openbaring der Schrift late onderwijzen.

Volgen we nu dien regel, dan geraken we tot een geheel andere uitkomst. Immers in de Heilige Schrift wordt het nieuwe Jeruzalem en het rijk der heerlijkheid ons geteekend in voorstellingen, die geheel aan dit leven ontleend zijn. We lezen van een *nieuwe aarde* onder een *nieuwen hemel*. Aan de zachtmoedigen wordt het uitzicht geopend dat zij deze aarde, dit aardrijk, eens beërven zullen. Er wordt gesproken van een stad met fundamenten en poorten. Er vloeit door het nieuwe Paradijs een rivier des levens, en aan haar beide oevers bloeien boomen, die twaalf vruchten in het jaar dragen. De hooge toon van het toekomstige leven wordt ons afgebeeld in een maaltijd, verrijkt met vet vol mergs en zuiveren wijn. En al geven we nu voetstoots toe,

dat op zichzelf uit beeldspraak niet tot de gestalte der werkelijkheid valt te besluiten, toch mag men niet vergeten, dat deze beeldspraak geldt van een toekomstig leven, waarin de gezaligden niet enkel een *zielsbestaan*, maar ook een *lichamelijk bestaan* zullen hebben, en waaruit de Christus verschenen is aan Stephanus, Paulus en Johannes in een gestalte die ten volle de voorstelling bevestigt dat we *ons vleesch* in den hemel tot een zeker pand hebben. Voegt men nu die twee saam, enerzijds het feit dat we in het rijk der heerlijkheid ook een *lichamelijk bestaan* zullen hebben, en anderzijds dat de gestalten en de verschijningen des eeuwigen levens ons geteekend worden in beelden aan de thans bestaande *werkelijkheid* ontleend, dan volgt hieruit dat we deze beelden niet als aanduiding van een geestelijk iets, maar als beelden van een overeenkomende *uittwendige werkelijkheid* hebben te verstaan. De naam van Paradijs voor die toekomstige werkelijkheid gebedigt stemt hiermede overeen. Het Paradijs toch bestond niet enkel geestelijk, maar zienlijk en uittwendig. Bij het denken aan een toekomstig Paradijs mag dus aan niets anders dan een toekomstig werkelijk bestaan en zichtbaar uitkomende wereld gedacht worden. Als Jezus zegt dat wie hier om zijneentwil verlaten heeft akkers en huizen, dat alles in het eeuwige leven in meervoudigen vorm zal terug ontvangen, leidt dit ons tot dezelfde uitkomst; terwijl ook de profetieën des Ouden Verbonds dan eerst aan de christelijke uitlegging ontkomen, indien men ze verstaat in den zin der Openbaring van Johannes, als rechtstreeks doelende op den uittwendigen gelukstaat van de eeuwige wereld die komt.

Reeds hieruit valt alzoo geen andere slotsom op te maken, dan dat het sterven van het tarwegraan, opdat straks in den halm en in de are die overgegaane graankorrel opsta en nieuwe vormen aanneme, het veelzeggend beeld is, niet alleen voor ons persoonlijk sterven en straks weer opstaan in het verheerlijkte lichaam, maar dat hierin tegelijkertijd de aanwijzing ligt, hoe eens *heel deze wereld* zal sterven en ondergaan, maar om uit haar kiem een soortgelijke, alleen van allen vloek en smart gezuiverde, veel heerlijker wereld te doen opkomen. Er is niet aan te twijfelen dat het nu bestaande eens te niet gaat en verdwijnt. Alleen maar hetgeen te niet zal gaan, zal niet het wezen, maar alleen de vorm zijn, en het wezen zelf zal in nieuwe vormen en dies heerlijker, uitkomen. Doch gelijk de halm die uit de graankorrel opschiet, toch ook zoo *eenswezens* met die korrel is en in *soort* aan die korrel verwaant, en gelijk ons verheerlijkt lichaam, hoe ook van het huidige lichaam verschillend, toch in *soort* met dat oude lichaam één zal blijven, zoo moet dan ook gesteld en aangenomen, dat de tegenwoordige wereld, die in de nieuwe te komen wereld eens ondergaat, haar wezen in de nieuwe wereld zal voortzetten, en dat die nieuwe wereld aan deze oude wereld soortgelijk zal zijn, en uit haar zal kunnen worden verklaard.

Al wat mechanisch of werktuiglijk ineen zit moet, zal het nieuwe er komen, eerst worden weggebroken, en dan vervangen worden door iets geheel anders. Een oud kerkgebouw, dat bouwvallig werd, wordt gesloopt, het erf wordt vrij gemaakt, en op dat erf wordt een geheel nieuw kerkgebouw gezet, dat met het oude niets gemeen heeft. Maar zoo gaat het in het organische leven niet. Al ver-

dwijnt de rups, om den vlinder uit de pop te laten uitvliegen, toch is vlinder en rups hetzelfde wezen, in soort verwant, en naar vorm en gestalte het ene uit het andere voortgekomen en afgeleid. Zoo gaat het gewas van dit jaar onder, en in een volgend jaar komt een nieuw gewas, maar het éne is uit het andere voortgekomen. Even-zoo stierf wel het geslacht der vorige eeuw weg, en is thans een nieuw geslacht der menschen opgekomen, maar het geslacht dat nu leeft kwam op uit wat wegstierf, en in beide zet zich het leven van hetzelfde geslacht voort. Aldus is het niet met wat een mensch maakt. Dat is alles mechanisch. Maar zoo gaat het *voel* met alles wat God schiep, omdat dit in zijn hoogen levensvorm organisch bestaat, en deswege in zijn ontwikkeling nergens den draad afbreekt, maar steeds het éne uit het andere voortspruit. Daarop nu afgaande, mag en moet men dan ook zeggen, dat deze geheele wereld, als één machtige organische schepping Gods, wel naar gestalte en vorm kan en zal ondergaan, maar dat ze haar wezen niettemin behouden, en dit straks in nieuwe vormen zal doen uitkomen, die organisch aan de oude vormen verwant zijn.

Geloof en belijdt gij, dat Christus het middelpunt is en blijft óók van het rijk der heerlijkheid, en belijdt ge tevens dat uw Heiland met zijn lichaam ten hemel voer, ook thans in dit zijn lichaam leeft, en ook in het rijk der heerlijkheid in *ons menschelijk vleesch* triomfeeren zal, dan eischt dit op zichzelf reeds, dat dit rijk der heerlijkheid ook een *uittwendige gedaante* hebbe, die dit lichamelijke bestaan van uw Heiland tot zijn recht doet komen. Een lichamelijke bestaan toch heeft zijn noch de duidenis, tenzij er een wereld besta, waarin dat lichamelijke bestaan kunne uitkomen. Anders dient het tot niets, en vindt geen bevestiging. Of waartoe zou dit lichamelijke bestaan uw Heiland dienen, indien hij eeniglijk in niets anders dan in een sfeer van geesten, die onzienlijk zijn, verkeeren zou? Voegt ge daarbij het ons stellig geprofeeteerde feit, dat ook de uitverkorenen eeuwiglijk zulk een lichamelijke bestaan zullen verkrijgen, en moet het rijk van Christus daarin bestaan, dat hij in deze lichamelijke levende verkorenen zijn onderdanen bezitte, dan ziet ge, hoe het ook langs dezen weg duidelijk wordt, dat een enkel *geestelijk* rijk niet met uw belijdenis van den Christus noch met uw belijdenis ontrent uw eigen toekomst zou te rijmen zijn.

Zoo staat het dan op alle manier vast: 1°, dat ook het rijk der heerlijkheid, de nieuwe aarde, of hoe ge het noemen wilt, een *uittwendige*, zinlijke, zichtbare werkelijkheid zal bezitten, en 2°, dat die nieuwe gedaante of gestalte der zinlijke wereld uit de thans bestaande ontwikkeld zal worden, en er in soort mee zal overeenkomen. Voor die gelijksoortigheid en overeenkomst, gepaard gaande met een zeer sterk sprekend verschil, geeft de Heilige Schrift ons zelfs een vasten maatstaf aan, als ze ons de stof beschrijft waaruit de muren van het nieuwe Jeruzalem zullen gebouwd zijn. We hebben op deze aarde veleerlei soort metaal en veleerlei soort van steen. Maar al zijn koper en goud beide metalen, en al vertoonen deze beide metalen sterke trekken van overeenkomst, toch gaat het goud het koper in heerlijkheid zeer verre te boven. En zoo nu ook vinden we allerlei soort van steen, graniet en marmer, robbijn en saffier. Maar zij het al, dat alle deze vier het karak-

ter van steen dragen, toch loopen ze in innerlijke waardij geheel uiteen, en is noch het marmer noch het graniet ook maar van verre bij het keugsteente te schatten. Het verschil nu tusschen dit *grote* en *heerlijke* bij metaal en steen, drukken wij uit, door te spreken van *edele* metalen en van *edele* steenten. En nu is het opmerkelijk, dat de Heilige Schrift al wat als edel metaal en als edele steen op aarde bekend is, maar op deze aarde slechts spaarzaamelijk en bij wijze van uitzondering voorkomt, in het nieuwe Jeruzalem tot het *gewone* stempelt. Wat hier exceptie is, daar regel, en hetgeen hier gewoon is, daar geheel ondergegaan en verdwenen. Daar muren van *zuiver goud*", en daar zelfs de fundamenten der stad van smaragd en topaas. — Staat het nu vast, dat goud en koper, marmer en saffier, hoe ook onderscheiden, nochtans tot eenzelfde schepping, tot eenzelfde wereld, tot eenzelfde kosmische structuur behooren, en bestanddeelen van eenzelfde organisch geheel uitmaken, dan blijkt ook langs dezen weg, hoe de nieuwe aarde uit de oude zal voortkomen, innerlijk aan haar verwant zal blijven, en met haar eenswezens zal zijn.

Dit nu zoo zijnde zien we de brug reeds, die ons den overgang uit deze bedeeing in de toekomstige bedeeing zal ontsluiten. Ware er eenvoudig afbreking, wegbreking, vernietiging van het nu bestaande, en de schepping van een geheel nieuw iets, zoo ware niet in te zien, hoe de menschelijke ontwikkeling, waartoe de gemeene gratie ons op deze wereld belooft, betekenis en vrucht zou kunnen hebben voor die gansch andere en geheel nieuwe wijze van bestaan. Maar staat het vast, dat die nieuwe aarde in wezen één zal zijn met de nu bestaande wereld, en dat wij er in leven zullen overkleed met een heerlijk lichaam, dat opkomt uit ons tegenwoordig lichaam, dan is er gemeenschap, dan is er verwantschap, dan is er overeenkomst en overeenstemming, en kunnen we verstaan, hoe wat gewonnen werd in de eerste bedeeing in de tweede bedeeing kan voortleven. Ijs, water, nevel, damp, stoom zijn zeer uiteenlopende vormen, waarin nochtans hetzelfde wezen zich openbaart, ook al is het dat in den stoom een heerlijkheid en een kracht uitkomt, die zich bij het aanzien van het ijs niet liet gissen. Maar als we, deze veleerlei vormen van hetzelfde wezen kennende, ze onderling vergelijken, verstaan we toch zeer wel, hoe onze kennis van het stroomende water dienst doet, om ons én het gestolde én het verdampde vocht te doen verstaan. Wordt nu reeds een onafzienbaar veld van onze menschelijke kennis en van ons menschelijke vermogen hier gevormd door al wat strekt om die zichtbare aarde, om die zinlijke natuur aan ons te onderwerpen, en weten we, dat deze onze heerschappij over de natuur in de eeuwigheid gansch volkomen zal zijn, dan is het reeds hieruit te verstaan, hoe de *hier* verworven kennis en heerschappij over de natuur voortgaande betekenis kan en zal hebben ook voor het rijk der heerlijkheid. Niet natuurlijk, alsof de algebraïsche formules die we hier uitvonden in ons geheugen zullen bewaard worden, om in die nieuwe wereld dienst te doen. Reeds Adam in het Paradijs tegenover de dieren toont ons een gansch andersoortige heerschappij over de natuur, een heerschappij waarvan we de na-werking bespeuren in Daniels heerschappij over de leeuwen in den kuil, en in heel de reeks van wonderen die ons van den Christus en zijn gezanten bericht worden. Ook nu nog ontstaat de macht van het genie

anders dan de kunde die de leerling zich verwerft. Maar al ontstaan beide op andere manier, en al zijn ze in zoover andersoortig, toch werkt straks het genie met den gewonnen mensch, die moest aanleeren saam, beider werkzaamheid grijpt in elkaar, en we zien het voor oogen dat tusschen beide verband bestaat. De macht die de temmer *zonder* middelen en de Indiaan door middelen over het wilde dier uitoefent, verschillen zeer zeker op in het oog loopende wijze, en toch leiden ze beiden tot één doel. Ook al nemen we dus aan, dat de heerschappij die de gezaligden eens over de natuur zullen bezitten, meer overeenkomst zal hebben met het vermogen dat in Adam, in Daniel en in Christus werkte, en zoo ook meer het karakter van *genie* dan van *studie* zal dragen, toch neemt dit niet weg, dat het resultaat van beider ontwikkeling ineen kan vloeien, evenals dit reeds in onze bedeeing gezien wordt.

Hierin worden we bevestigd door wat Paulus ons in Ef. 1:10 zegt in een woord, dat in de Nederlandse Overzetting van verre niet glazen laat, wat rijke gedachte er in schuilt. We lezen daar namelijk: *dat in de bedeeing van de volheid der tijden alles in Christus wederom tot één zal vergaderd worden, beide wat in den hemel en wat op de aarde is.*" Het recht verstand van dit woord nu hangt geheel af van het juist begrip dat er te hechten zij aan het Grieksche woord, dat hier vertaald is door: *tot één vergaderen*. Er staat in het Grieksche *anaphalatoosathai*, wat letterlijk betekent: *openen onder zijn hoofd*. Om nu in te zien wat dit bedoelt, moet ge Rom. 13:9 opslaan, waar hetzelfde woord in gansch ander verband voorkomt. Er is daar sprake van de onderscheidene geboden, die als losse geboden naast elkander staan: Gij zult niet stelen, gij zult niet dooden, gij zult niet echtbreken. En nu zegt Paulus, dat ge alle deze geboden *onder één hoofd kunt openen*, als ge opklapt tot het beginsel: Gij zult uw naaste liefhebben als uzelfen.

Daar heeft onze Overzetting: *«Dit alles wordt in één hoofdsom begrepen: Gij zult uw naaste liefhebben als uzelfen.»* Op zichzelf een schoone vertaling, omdat er de uitdrukking: *hoofd*, onder *één hoofd* brengen, in terug wordt gevonden. Toch drukt ook die *hoofdsom* den eigenlijken zin volstrekt niet uit, wijl het ons aan een optelsom doet denken. Ge hebt vijf geboden in de tweede Tafel. Die telt ge op. En nu is het totaal of de hoofdsom het gebod der liefde. De zin van dit woord gaat echter veel dieper. Alleen wat organisch samenhangt, en tot de hooge organismen behoort heeft *een hoofd*. De plant nog niet, wel het dier, en bovenal de mensch. Het is het *hoofd* dat de onderscheiden leden en deelen van ons organisme saamhoudt. Het is in het hoofd, dat de verschillende stukken van ons organisch bestaan als mensch hun eenheid bezitten. Neem dit hoofd weg, en het organisme valt in zijn stukken uiteen. Het lijkt aan den romp ontbindt zich. Er is geen organisme meer. Zoo nu vormen ook de onderscheidene geboden Gods één wel samenhangend organisch geheel. Ze vormen één organisch geheel, omdat ze uit één *beginzel* opkomen. En dit nu wat wij *beginzel* noemen, heet in het Hebreeuwsch *één hoofd*. Als er staat *«In den beginne schiep God hemel en aarde»*, staat er een woord dat van *hoofd* is afgeleid. Paulus spreekt alzoo in Rom. 13:9 uit: 1°, dat er onderscheidene geboden zijn; 2°, dat deze geboden als zoovele stengels uit één

te Oxford professor in de godgeleerdheid en de Hebreeuwsche taal was.

Een heerlijk tijd was het toen voor hem en alle belijders van den Christus. Maar droever dagen kwamen. De bloedige Maria, dochter van Katharina van Arragon en Hendrik VIII, was op den troon haars broeders gekomen en het eene bevel na het andere verscheen, met haren naam geteekend, tegen de zoogenaamde ketters. Onder andere verbod zij de geloovigen, die Engeland wilden verlaten, te helpen in hun vlucht of den voortvluchtigen een brief te schrijven. Kort daarop nu werd een bode, die verscheidene brieven voor de vluchtelingen bij zich had, gevangen genomen. Bij onderzoek bleek hij ook eenen brief bij zich te hebben van Bartlet Green. Deze brief was gericht aan Christoffel Coodman, een der uittienendsten onder de Engelsche vluchtelingen, en die met John Knox predikant bij de Engelsche kerk van Genève was. Den ten Juni 1558 werd hem het burgerrecht door den raad van Genève aangeboden. Hij wijdde zijne krachten aan de uitgave van de Engelsche vertaling des Bijbels. Volgens den geschiedschrijver Foxe was de brief, die in de handen van Green's vijanden viel, een antwoord op eenen brief van Coodman, die zijnen vriend gevraagd had, of het gerucht, dat op het vasteland van Europa geloopten had, aangaande den dood der koningin, grond had. Green had geantwoord: *«De koningin is niet dood»*. Toen de raad der koningin, wien dit schrijven overgegeven werd, deze aansnede las, riep hij den schrijver voor zich en vroeg hem, of hij hem geschreeven had. Green bevestigde dit, waarna hij gevangen genomen werd en beschuldigd, dat hij behoorde tot een complot van samensweerders tegen het leven der koningin.

Een tweede beschuldiging tegen hem was, dat hij aan een ketter geschreven had en daardoor zich een ketter had getoond. Het vonnis des doods werd hij dus waardig gekeurd. Toen dit aan Green bekend gemaakt werd, riep hij uit: *«Och, dat het zoo ware!»*. Daarop verzocht hij den raad dadelijk hun woord gestand te doen, daar hij verlangde te sterven om den naam des Heeren.

Toen zijne vijanden zijne standvastigheid zagen, waren zij zeer verwonderd en wisten niets anders te antwoorden, dan dat hij naar de gevangenis zou worden geleid. Daar bezochten hem zijne ouders en vrienden, zelfs priesters, die hem met tranen in de oogen smekten (want hij was zeer bemind) zijn leven te redden en te herroepen. Eerst hoorde de martelaar hen kalm en geduldig aan, zonder door hen bewogen te worden. Eindelijk vermochten zijne bezoekers zooveel op hem, dat hij eenige artikelen tekenende, geschreeven op een papier, dat zijn vrienden hem voorhiel. Doch dadelijk bedacht hij zich, greep het papier uit hunne handen en scheurde het aan stukken. Daarom werd hij den volgende dag veroordeeld, om op Smithfield verbrand te worden. Hiertoef werd hij verplaatst uit den Tower (van Londen) naar Newgate, een gevangenis voor roovers. Den nacht voor zijn sterven schreef hij aan een zijner vrienden een brief vol bijbelteksten en troostrijke spreken:

«Beter is de nacht des doods (zegt de wijze) dan de dag dat iemand geboren wordt. De mensch uit een vrouw geboren is kort van dagen en zat van onrust. De mensch uit de vrouw in smarte geboren leeft in ellende en volgendigt zijne dagen in droefheid. De mensch die in Christus is, sterft met vreugde, omdat hij in de zaligheid ingaat.

Hij is dus geboren om te sterven en sterft om te leven. Zoodra hij geboren is, toont hij zijn ellendigen toestand door gewezen, maar gaat hij sterven, dan verheerlijkt hij den Heere. Van zijne wieg af komen hem drie vijanden bespringen; maar na zijnen dood heeft hij geen vijand meer. Zijn ondermaanschen leven is vaak tot ongere des Heeren, maar na zijnen dood heeft hij geen zonde meer. Hier op aarde is hij door de zonde in den dood, maar in het toekomstige leven leeft hij in gerechtigheid en heerlijkheid. Hier sterft hij alle uur, maar daar leeft hij eeuwiglijk; hier is zonde, daar rechtvaardigheid. Hier op aarde wisselt alles, maar in den hemel blijft alles hetzelfde. Hier is de ellende, daar de zaligheid; hier verderfelijheid, daar de onsterfelijheid; hier ijdelheid, daar tevredenheid en standvastigheid. O vriend, als wij bij de majesteit Gods zullen zijn, zullen wij in blijdschap en heerlijkheid leven. Zoekt de dingen die boven zijn, waar Christus is, gezeten aan de rechterhand Gods, wien zij eere en heerlijkheid in eeuwigheid tot eeuwigheid." Uit den kerker van Newgate, den 25en Januari 1556.

Des anderen dags, den 26en Januari, werd hij naar het marktplein gebracht, het dichtst aan zijn kerker gelegen, om er ter dood te worden gebracht. Bewonderenswaardig waren de moed en de standvastigheid, die deze jonge man toonde, toen de vlammen hem omringden. Hij prees en loofde den Heere.

DE GRAAF FORTMAN.

wortel, uit één beginsel zijn opgeschoten; 3°, dat ge dus, om ze in haar eenheid te grijpen, op dien wortel, op dat beginsel, op dat hoofd moet teruggaan; en 4°, dat dit beginsel, deze wortel, dat hoofd der geboden van de tweede Tafel is: Gij zult uw naasten liefhebben als uzelf. Alle deze geboden tot hun hoofd terugbrengende, onder hun hoofd samenvattende, komt ge bij dit één algemeene beginsel uit.

Zoo nu ook hier. Heel de wereld vormt één organisch geheel. Intusschen is door den vloek, door den zondeval, deze organische eenheid geknakt. Aarde en hemel, die als één organisme onder één hoofd bijeenhoorden, zijn diensgevolge uit elkaar geraakt, en liggen nu als twee groote brokstukken van dit oorspronkelijk één geheel uit elkander geslagen. Hieraan nu zal Christus door zijn wederkomst een einde maken. Hij zal die losgeraakte leden en deelen van het één organisme weder organisch ineenzetten en bij elkander brengen; en dit nu zal hij doen door alle die organische deelen weer onder één hoofd op te nemen; weer onder één hoofd saam te brengen, en juist dat is het wat door dat *anaphthalaton* in het Grieks wordt uitgedrukt.

De zin is alzoo geen mindere dan deze. Oorspronkelijk heeft God zijn heelal geschapen als één saamhangend organisch geheel. Dit kunstwerk van den oppersten Kunstenaar is door de zonde uiteengeslagen en verbroken. Zoo scheen het dan alsof de schepping mislukt en het doel Gods met die schepping verijdeld ware, en lange eeuwen dacht men niet anders. Maar zie, nu was er een mysterie, een verborgenheid bij God. Die verborgenheid doorzag men vroeger niet, maar in Christus is ze geopenbaard. En deze verborgenheid, nu bestaat hierin, dat het oorspronkelijke plan van God niet verijdeld wordt, maar vol majesteit doorgaat, en dat God dit zijn wereldplan daardoor zal verwezenlijken, dat Hij eens in Christus die deelen en stukken zijner schepping, hier als hemel en aarde genomen, weer onder één hoofd, d. i. weer tot één organisch, welsluitend en saamhangend geheel ineen zal zetten. Terecht wijst Cremer er in zijn uitzonderend lexicon dan ook op, hoe juist de mediale vorm van het werkwoord, die hier gebezigd wordt, uitdrukt, dat God dit doen zal om zijns zijns wille, dat Hij voor zich (want dat drukt de mediale vorm uit), dat hij voor zich, d. i. tot zijn eere, tot handhaving van zijn eere als Schepper, toonen zal, hoe zijn scheppingswerk niet mislukt is, maar heerlijk doorgaat en zal voleindigd worden. Het is in de *herstelling* aller dingen, dat de oorspronkelijke schepping triumfeert. En zoo gevoelt men hoe de overzetting van: *alles wederom tot één vergaderen*, wel volkomen juist is, maar toch zonder nadere verklaring op verre na niet de rijke gedachte van het oorspronkelijke weergeeft.

Nu begint dat alles zeer zeker niet pas in de parousie zich weer organisch onder één hoofd saam te voegen. Integendeel, dit werk had God reeds begonnen in het Paradijs door de belofte en door de wedergeboorte van Adam, Eva en Abel. Dat werk ging door al de eeuwen in al Gods openbaringen en heilswerkingen. Dat werk openbaarde zich principieel in de Vleeschwording des Woords, in het Kruis en in de Opstanding. En heel het bestaan der Christelijke kerk op aarde dient nog steeds in hoofdzaak om dat groote plan onzes Gods door te zetten. Waar de breuke in het menschenhart ontstaan, en uit 's menschen hart op zijn lichaam, en uit zijn lichaam op de natuur, door den vloek is overgegaan, daar kan de herstelling niet anders plaats grijpen dan door het delgen van schuld en zonde, en de opstanding van het lichaam van Christus. Wat in de parousie komen zal is niet het begin, maar de voltooiing van deze herstelling. En dit al te zaam is er op aangelegd, om de eere van wat God schep te redden, en eens zijn gansche schepping weer in organische eenheid te doen uitblaken. Overmits nu echter ook de *gemeene gratie* in dit groote herstellingsplan is opgenomen, er een deel van uitmaakt, en er de doorwerking van mogelijk heeft gemaakt, zoo spreekt het vanzelf, dat ook de vrucht, die deze gemeene gratie gedragen heeft, niet van voorbijgaande, maar van blijvende betekenis moet zijn. Juist toch die *gemeene gratie* strekte om het verband van Gods volk met de wereld in stand te houden. Ze richtte zich op het leven der wereld. Ze hield in die wereld de eere van het scheppingswerk Gods op. En ze werkte met de particuliere genade saam, om langs tweemaal weg het indringen van de machten des Koninkrijks in die wereld mogelijk te maken. In zooverre kan dus gezegd, dat in de gemeene gratie reeds de voorafgaande teekenen te zien zijn, van dat machtige herstellingswerk, waardoor God de Heere, niet alleen de zielen der menschen, maar ook hun lichamen, en niet alleen de lichamen der menschen, maar ook de natuur, en in die natuur het uitwendig leven der menscheit behoudt.

„Een broeder van een doornbrenger.”

Ook die zich slap aanstelt in zijn werk, die is een broeder van een doornbrenger. Spreuk. 18:2.

Twijfelacht, zegt een Oostersche spreuk uit oude dagen, wier waarheid aan het einde onzer negentiende eeuw nog onverleeten is. *Twijfelacht is een zijde van zonde.* Een zeggende zinrijk en tekenachtig uitdrukking, dat twijfelacht en zonde uit een vader zijn, eenzelfde moeder hebben, vloeien uit eenzelfde bron, voortbewogen worden door de drijfkraft van eenzelfde oorzaak.

Oppervlakkiger opvatting heeft in zulk zeggen wel enkel zekere gelijkheid, zeker lijken op elkaar gelezen, zooals we nog wel over twee lijnen niet verschillende voorstellingen oordeelen, dat ze een zinsje en broertje zijn, zoo ongeveer als we met een ander beeld van sloed om ijer spreken; maar als *twijfelacht* een zinsje van zonde heet, gaat de betekenis naar peinzenden Oosterschen zin dieper. Zonde lijkt niet alleen op twijfel, ze is niet om teeven met twijfel, maar twijfel en zonde zijn twee stengels op eenzelfde wortel.

Zoo nu is ook de spreuk van Salomo te verstaan, dat een slapheidig man de broeder is van een doornbrenger, of zooals er voluit in onze overzetting staat: „Ook die zich slap aanstelt is de broeder van een doornbrenger.”

Neem nu beide spreken bijeen: „Twijfelacht een zinsje van zonde”, en „een slapheidig man de broeder van een doornbrenger”, wat merkt ge dan?

Dit immers, dat beide malen twee dingen genoemd worden, waarvan het eerste pleegt verschoond, het tweede pleegt veroordeeld te worden. Ook nu nog verschoont men *twijfelacht*. Twijfel is te vergeven. Dat iemand twijfelt moet ge hem niet euvel duiden. Als iemand twijfelt wat kan hij daaraan doen?

Maar wat wel veroordeeld wordt is heel iets anders; wat in hem gewraakt moet worden is de zonde.

En terwijl nu aldus in het gewone leven het één vergezocht en het ander veroordeeld wordt, komt de spreuk tegen zoo valse onderscheiding op, en stelt er de uitspraak der wijsheid tegenover, dat twijfelacht zelf zonde is, want dat beide van één geslacht, uit één oorsprong zijn, t. w. uit 's menschen loslaten van zijn God en het door zijn God losgelaten worden.

Zooals een platter spreukwoord zegt: „Wijls me een leugenaar, en ge wijst me een dief,” om te zeggen, dat liegen en stelen eigen werken des duivels in den mensch zijn, zoo zegt dan ook deze spreuk dat twijfelacht en onzedelijkheid van één geestelijke familie zijn, en eenzelfde bedorven bloed door de aderen der ziel doen vloeien.

En zoo nu ook is het met Salomo's wijze spreuk.

Dat iemand geestkracht en veerkracht mist, acht men wel jammer te zijn, maar iemand niet te kunnen aanrekenen. Dat schijnt vergeleek en te vergeelijken. Zulk een slapheidig man is nu eenmaal niet anders.

Maar een doornbrenger misdoet. Hij staat schuldig. Hij kan het wel helpen. Hem treft aller oordeel.

En ook hier nu stelt Salomo tegen dit valse oordeel der menigte, het hooger oordeel der wijsheid over: *beide zijn even schuldig*. Wie zich slap aanstelt, en wie doornbrengt, zondigen beiden, wijf beiden uit éénzelfde geest geboren zijn.

Geestelijk zijn ze broeders.

„Slap zijn” is een kwaad, dat de Heilige Schrift op alle manier te keer gaat.

Toen Israel bang werd voor de Kanaänieten, en in zijn schulp kroop, bestrafte Jona het moedeloze volk, zeggende: *Hoe lang houdt gij u zo slap, om niet dit land te beerven!* Van Sauls huis staat, dat zijn handen slap werden, toen na Abner's dood al zijn hope verging. Het vreemd gespuis dat in Efra's dagen den tempelbouw belette, maakte, zoo staat er, *de handen des volks slap*. Aan hen die bij tegenspoed met de handen in den schoot blijven zitten, roept Salomo toe: „*Verontzigt u u zo slap in den dag der benauidheid!*” Over Babel roept Jesaja het oordeel uit: „*Huilt gijlieden, want de dag des Heeren is nabij, daarom zullen alle handen slap worden en aller menschen hart zal versmelten.*” Vooral dat „slap worden der handen”, nog versterkt in het zeggen: dat de dappere mannen hun handen niet vinden konden, is in de Heilige Schrift zelfs een staande, vaste zegswijze geworden. Denk maar aan wat Zephania betuigt: „*Vreest niet, o Zion, laat uw handen niet slap worden.*” of ook aan wat de apostel den vreesachtige toeroept: „*Daarom richt weer op de trage handen en knieën, en maakt rechte paden voor uw voet.*”

Een slapheidig zijn, dat door de Schrift zelf in verband wordt gebracht met het slappe heen- en weerswabben van het zeil en de tuigage van een schip, dat met windstille kampt, en daardoor zijn stuur verliest en niet vooruit komt.

Zoo toch spreekt Jesaja het ingezonken, van moed beroofde, aan wilskracht en aan veerkracht gespeende volk des Heeren toe: „*Uwe handen zijn slap geworden; zij zullen den mastboom niet recht op kunnen houden; ze zullen het zeil niet kunnen uitspannen; en daarom zullen ze een buit van den beroover worden, ja zelfs de minst sterke vijanden zullen onder hen roof rooven.*”

Juist dus dezelfde gedachte als Salomo uitsprak: „*Wie zich slapheidig aanstelt, is als de man die zich door den doornbrenger laat be-rooven.*”

Want doornbrenger slaat hier niet op verkwisting van zijn eigen goed, maar op de verwoesting die in ons bent wordt aangebracht de één maal door eigen slapheidigheid en de andere maal door vernieling die ons van buiten overkomt.

Het is een kwaad, een boze geest die uw leven verstoort, hetzij vernieling over u komt, hetzij dat ge uw touwen slap laat hangen.

Slapheidigheid is een zonde, die ge vroeg of laat met eigen ondergang boet.

„Slap van hand te zijn” is den kranke eigen. Zijn bloed vloeit trager door zijn aderen. Zijn wil werkt op zijn spieren niet meer, en hij kan die spieren niet meer zwelen doen en strekken. En daarom heeft zijn hand geen macht meer. Wat iets te zwaar is, ontglipt hem aan de vingers, als hij het aangreep. Zijn anders sterke armen liggen machteloos op het dek neder, en met moeite heft hij ze even op, om ze terstond weer te laten neerzinken.

Daarom is slapheidig tekenen van krankheid. Wie zich slap aanstelt is wezenlijk ziek. Wie kranke is, strekt zijn spieren vanzelf, spant ze, en vindt zelfs in dat strekken en spannen van zijn spieren vermaak. Waar het leven het niet eischt, spant hij ze speelsgewijs in spel en oefening en krachtsbetoon en zijn lust.

Een slapheidig mensch is in het rijk der heerlijkheid dan ook ondenkbaar, even ondenkbaar als het is, u Adam in het Paradijs als een moedeloze, ingezonken wezen, vóór zijn val, voor te stellen.

Nu zijn val, ja, toen hij wegliep, en met Eva wegkroop achter het geboomte, omdat ze voor de nadering van hun God vreesden, toen hingen ook hem de handen slap, en wist hij niet wat noch waarheen.

Maar zoolang de zonde toefde, en hij nog stond in zijn oorspronkelijke kracht, en de gedachte aan God hem niet neerwierp maar ophef, kon

er geen slapheid in zijn arm, kon er geen slapheid in zijn ziel varen, maar moet hij in het Paradijs geschilderd hebben als toonbeeld van leven en levenskracht.

En evenzo stond het heel de historie door. Als de eere Gods het volk bezield, „tijl in Davids tijd, of in de eeuw van het martelaarschap, week opeens de slapheid en voer er veerkracht in ziel en spieren. En zoo ook in het glorierijkder van ons Calvinistisch leven, is alle slapheid uit ons volk plotseling geweken, en verbaast u van alle kanten de kloekheid van karakter, de veerkracht van het persoonlijk optreden, het krachtsbetoon dat van ons volk uitgaat.

Thans daarentegen is het op stuitende wijze weer de zonde van „de slappe hand”, die op alle manier, en in allerlei kring, het leven verderft, kwijnt, doet wat bloeiende kon, en al het schoone der toekomst doet versipen.

Met loome schreden trekt men den linkervoet achter den rechtervoet na. Men ziet op tegen inspanning, en zinkt na de geringste inspanning mat en uitgeput neer.

Men aarzelt, en bedenkt zich, en weet nog niet, of men het wel doen zal.

Half werk ziet ge niet te sien.

Zoo met het gewone gangetje moet het afgegaan, en voort blijft men bij de pakken neerzitten. De hand slap, het oog dof, het matte hoofd niet fier opgeheven, de borst niet zwellevend van kracht en andrift, maar heel de verschijning willoos hangend, in steen van door innerlijke zielskracht beheerscht te zijn.

Zelfs in de gebrokenheid der zwakke stem komt dit uit. Dan men spreekt ja, maar niet kloek. Meer meesmuelt, dan zijn stem doet klinken. Zoo kramtelos in zijn woord geworden, dat een enkele volzin in drie stukken uiteenvalt, met een „en toen” en een „en dat is” slordig aan elkaar geknield.

Zoo gaat slapheid van hand met slapheid van geest, slapheid van daad met slapheid van karakter gepaard. Zoo slap als de ziel is, zoo slap staat de uitdrukking van het wezen op het geest geteekend. En zoo slap en slangelachtig als men is in houding en manieren, even slap is men in woord en actie.

Vooral Neerlands volk lijdt bitterlijk onder deze zonde der slapheid. En wie de grenzen overkam of de zee overstak, om de Duitschers of de Engelschen te bespieden, voelde opeens het machtig onderscheid tusschen onze wees slapheidigheid, en de veerkracht, het krachtsbetoon, dat uit die vreemde natien spreekt.

En wat toont nu de toekomst?

Maar immers juist wat Salomo's spreuke ons zegt, dat we door die slapheidigheid spoorslags achteruitgaan, dat andere natien ons de loef afsteken, en dat ons volk er door verarmt.

Vreemden komen tot op onze eigen werkplaatsen en op onze eigen kantoren ons verdringen. Wat uit den vreemde komt prijzen we zelve als beter dan ons eigen maaksel. We denken zelf niet meer, maar praten na wat vreemden vóór ons gedacht hebben. En zelfs op het heilig erf der religie drijft men af op den stroom van het Deutsche en Engelsche leven. Het Calvinisme wordt gesmaad, een verschijning als die van het Engelsche Heilsleger door vriend en vijand geprezen.

Zoo wordt het ook aan ons bewaarheid, dat een volk dat zich slap aanstelt, zijn erfgood doornbrengt, d. w. z. zijn eigen erfacht verspeelt, zijn eigen roeping vergeet, zijn eigen talent begraaft, al wat het oorspronkelijks had inboet, zijn nationaal karakter verlaat, en ten leste de willoze speelbal wordt van de vreemde wateren, die zijn erve overstroomen.

Juist daarom heeft de terugkeer tot het Calvinistische leven onder vaderen ook voor onze volktoekomst zoo ernstige betekenis.

Waar toch de Calvinistische beginselen doorbreken, wijkt terstond de valse voorliefde voor het vreemde, werkt de macht der historie weer op, en herleeft het besef van zelf een eigen roeping van der vaderen God te hebben ontvangen. Het slappe zeil bolt en spant zich weder, zodra de heilige adem der historie er weer in blaazen mag. De polis klopt weer voelbaar, het bloed vloeit sneller door de aderen. Er komt spanning in de spieren van hart en hand beide. En niet lang meer of de trage hand strekt zich weer fier uit, en de slappe knie is gestevigd.

Althans als het Calvinisme van het eike allooï mag zijn.

Want er is ook *namaakheid*, dat alle geschiktheid bezit ons in onere te brengen.

Of zeg zelf, zijn er twee dingen denkbaar die sterker tegen elkander invloeden, dan om zich geestekind van Calvin te noemen, en slap zich te blijven aanstellen in zijn ziel, in zijn woord, in zijn actie?

Register op E VOTO.

Er is een naam-, zaak- en tekstregister op de vier Deelen van *E Voto* in gereedheid gebracht, dat voor de premie-inteckenaars op dit werk verkrijgbaar wordt gesteld tegen den prijs van vijf en zeventig cents. Voor de overige koopers van *E Voto* tegen den prijs van een gulden vijf en twintig cents.

Premie-inteckenaars op *E Voto*, die dit Register in hun bezit wenschen te hebben, worden hierna mede uitgenoodigd bij de abonnementsgelden voor de *Heraut* in Januari vijf en zeventig cents extra te voegen, of f 0.75 in postwissel te zenden.

Zij, voor wie dit opeens te veel mocht zijn, kunnen volstaan met in Januari 1897, in April 1897 en in Juli 1897 telkens bij het abonnementsgeld vijf en twintig cents over te maken.

Aan alle premie-inteckenaars, tevens abbonenten, die hierna voldoen, zal bedoeld Register, zodra het van de pers komt, en de vijf en zeventig cents afbetaald zijn, franco aan huis worden toegesonden.

P. S. Nog slechts 400 van de 1500 intekenaars op *E Voto* hebben dusver zich aangemeld.

Zij men zoo goed, zich spoedig op te geven.

Anders worden er te weinig exemplaren gedrukt en kan men naderhand er geen meer krijgen.

Amsterdam, 5 Maart 1897.

Oud-Beierland.

Met opzet onthielden we ons te zijner tijd van een oordeel over de quaestie van Oud-Beierland, tot tijd en wijle het vonnis zelf ons onder de oogen zou zijn gekomen.

Ons vorig nummer heeft dat vonnis opgenomen, en het mag uit dien hoofde bij onze lezers thans als bekend ondersteld worden.

En vraagt men ons dan nu, of de jurisprudentie, die uit dat vonnis spreekt, geschikt en in staat is, om bij allerlei voorkomende moeilijkheden in de sfeer van den Staat datgene recht te doen zijn, wat naar den aard en het wezen der Gereformeerde kerken als recht in haar eigen levensfeer en krachten haar eigen beginsel zou behooren te gelden, dan kan hierop niet in volstrekt zin toestemmend worden geantwoord.

De overweging, dat kerken niet vallen onder de soort verenigingen, wier rechtspositie beheerscht wordt door de wet van 1855, is volkomen juist.

Door de Regering, die destijds deze wet verdedigde, is dat zoo stellig mogelijk, *nemine contra dicente*, d. i. zonder dat iemand het tegensprak, in de meest stellige en pertinente woorden verklaard.

Onbetwistbaar is het, dat de Grondwet de kerken onder *afzonderlijk gezichts* plaatst, en aan de haer toekomende rechten twee afzonderlijke artikelen wijdt.

Evenmin is te weerspreken dat de wet van 1855 zekere afzonderlijke politierechten voor de kerken vaststelde, en dusdoende uiting van de onderstelling, dat ze een enigszins afzonderlijke positie in den Staat uitmaakten.

Zij, die in vroeger jaren den linkschen raad gaven, om ook voor kerken toepassing van de wet van 1855 te vragen, hebben daarom dan ook, zij het al volkomen te goeder trouw, deze kerken misleid.

Iets wat niet zeggen wil, dat deze als „verenigingen” onder de wet van 1855 erkende groepjes, de noodige zekerheid voor het bezit van haar goed zouden missen. Integendeel, mits ze niet vergeten, om de 29 jaar haar positie te vernieuwen, zijn ze van dien kant geheel veilig.

Alleen maar in de publieke rechtssfeer van den Staat gelden ze nu niet als kerken, hebben ze haar karakter van kerken verloor, en haar wezen afgeworpen, en hebben ze zich veranderd in een soort verenigingen, die met de verenigingen voor gymnastiek, sport, muziek enz. geheel op één lijn staan.

Juist zooals de Kerkelijke Kassen.

Alleen met dit verschil, dat de Kerkelijke *kas* naast de kerk van Christus staat, om haar te dienen, en dat deze mannen de kerk van Christus zelve in een soort van financiële vereniging hebben omgezet.

Wat dit eerste punt aangaat, dunkt ons het vonnis altoos volkomen correct.

Dit is evenzo het geval met de aangevoerde van de Dordsche kerkenordering als het statuut waarnaar te oordeelen valt.

Langen tijd was juist dat betwist.

Die Dordsche kerkenordering beschouwde men als een verouderd stuk, en eischte een nieuw reglement. In dat nieuwe reglement mocht dan wel een en ander uit de Dordsche kerkenordering zijn overgenomen, of mocht ook naar de Dordsche kerkenordering verwezen worden, maar die Dordsche kerkenordering zelve gold niet als zodanig.

Dit nu was klaar onrecht.

Is de Dordsche kerkenordering het oorspronkelijk statuut van de Gereformeerde kerken in deze landen, dan volgt hieruit rechtstreeks, dat alle kerken, die hieronder feitelijk leven en geleefd hebben, en dat statuut uitvoeren, ook door den rechter naar de ordinaant van die Dordsche kerkenordering moeten beoordeeld worden.

Juist hierin schuilt haar Gereformeerde karakter, in onderscheiding van de Roomsche en andere kerken.

In zooverre zijn we derhalve met dit vonnis op den goeden weg.

Ook de erkenning van de feiten, die voor en in 1892 hebben plaatsgegrepen, is geheel correct.

Er is toen, onder vigeur der D. K. stipitelijk naar eisch van het kerkrecht gehandeld, en de kerk van Oud-Beierland heeft zelf het besluit der vereniging uitgevoerd.

Ook daartegen is dus niets te zeggen.

Oas bezwaar schuilt dan ook alleen in de laatste overwegingen:

O, dat immers op grond van bovenstaande feiten moet aangenomen worden, dat de vroegere Christelijk Gereformeerde kerk te Oud-Beierland, waarvan die vier eerste gedaagden kerkeraadsleden waren, na de vereniging in 1892 met inachtneming van alle formaliteiten, in kerkrechtelijke zin en niet alleen door de enkele verklaring van den kerkeraad tot het kerkverband van „de Gereformeerde kerken in Nederland” is toegetreden onder den naam van „de Gereformeerde kerk te Oud-Beierland A”, zoodat deze kerk op wettige wijze eigenaars werd der kerkelijke goederen en fondsen.

O, dat nu door het enkele besluit van den kerkeraad, de kerk met uit dat verband kan losgemaakt worden, welke macht aan dat college bij geen reglement, speciaal niet bij de Dordsche kerkenorde, — waaruit juist het tegendeel is af te leiden — is toegekend.

Af te leiden, — dat alzo, ondanks het besluit van den kerkeraad, de Gereformeerde kerk te Oud-Beierland A is blijven bestaan, (met welke trouwen de gedaagden, zonder op de qualificatie aanmerking te maken, in debat zijn getreden) en eigenaars is gebleven van de kerkelijke goederen en fondsen, die dus terecht door die kerk, vertegenwoordigd door haren op nieuw geconstitueerden kerkeraad, worden opgevoerd, en de gedaagden verplicht zijn deselve af te geven met vergoeding van kosten, schaden en interesten door de onrechtmatige terughouding na het exploit van 25 September van 1895 — waarbij de gedaagden in gebreke werden gesteld — bij de eischers geleiden en nog te lijden en met de

verplichting rekening en verantwoording te doen van het gevoerd beheer.

Hier toch wordt uitgesproken, dat de kerkeraad onder de D. K. nimmer bevoegd zou zijn de kerk uit het kerkverband los te maken. Wel staat het er niet letterlijk alzo, maar het is toch de achtergrond, van waar deze overweging haar conclusie haalt.

En dit nu is o. i. niet geheel in den haak. Er zijn gevallen denkbaar, waarin de kerkeraad hiertoe niet alleen bevoegd, maar zelfs verplicht zou kunnen zijn.

Voor de conclusie waartoe het vonnis komt, maakt dit nu zeker geen verschil.

In casu toch is door den kerkeraad van Oud-Beierland gehandeld op een wijze, die zeer stellig de macht aan den kerkeraad door de D. K. toegekend, geheel te buiten gaat en overschrijft.

Op de wijze zooals hier is geschied, kan geen kerkeraad, onder wat omstandigheden ook, zich ooit wettiglijk losmaken.

Daarom gaan we met de genomen conclusie geheel mede, en erkennen daarbij volgaarne, dat een vonnis volstrekt niet verplicht, om de zaak in *thesi generali*, d. i. in het algemeen, maar alleen in *concreto*, d. i. voor het onderhavig geval te beoordeelen.

Slechts in zooverre de voorlaatste overweging ook de generale stelling opneemt, dat de D. K. aan den kerkeraad in geen geval macht tot losmaking laat, sta onze bedenking.

Immers de D. K. rust op een *grondslag*, en dien grondslag geeft ze zelve aan als gelegen te zijn in de drie Formulieren van eenigheid, in welke Formulieren met name artikel 27 en v.v. ook van het wezen der kerk handelt, en ook handelt van de te tekenen der ware en valse kerk, het daarbij tot plicht stellende, om van de valse kerk zich los te maken, en zich bij de ware kerk te voegen.

Kan derhalve een kerkeraad aantoonen, duidelijk en met sprekende bewijzen aantoonen, dat het kerkverband, waartoe zijn kerk behoort, van dezen grondslag in de drie Formulieren geheel afschoof, dat hij alle middelen heeft uitgeput, om den band der Belijdenis weer te doen gelden en te handhaven, en dat men hem desmettemin dwingt, om tegen die Belijdenis, niet in een enkel betwistbaar punt, maar in haar wezen in te handelen, dan bezit volgens de D. K. zulk een kerkeraad niet alleen de macht en de bevoegdheid, maar staat hij zelfs onder den plicht, om met zulk kerkverband te breken.

Had dus de kerkeraad van Oud-Beierland klaardijk aangetoond, dat het kerkverband, waarin zijn kerk behoorde, in die voege den grondslag zelve der D. K., d. i. de drie Formulieren van eenigheid schromelijk verzaakte, dat het door het kerkverband ook voor zijn kerk onmogelijk werd, om op dien grondslag te blijven staan; aangetoond almede, dat hij zijnerzijds het verschil duidelijk gesteld en bewezen had; aangetoond al verder, dat hij op classe, provinciale en generale Synode alle middelen had uitgeput, om dit verschil uit den weg te ruimen; en was hij ten laatste komen te staan voor een uitspraak der gezamenlijke kerken, dat het kerkverband der drie Formulieren niet wilde handhaven, en hem, kerkeraad, opseichte, om insgelijks in strijd met dezen grondslag te handelen, dan zou ook o. i. de rechter de bevoegdheid tot losmaking van den kerkeraad van Oud-Beierland hebben moeten erkennen.

Wat echter de kerkeraad van Oud-Beierland thans deed, geleek hierop in niets.

Op geen enkele wijze heeft deze kerkeraad aangetoond, dat de Gereformeerde kerken van den grondslag der Drie Formulieren zijn afgestaan; geen enkele poging is door hem aangewend, om op Classis of Synode zulk een onderstelde afwijking, op grond van Gods Woord, duidelijk te maken, of daarvoor een uitspraak uit te lokken; op geenlei wijze heeft hij de overige kerken in de gelegenheid gesteld zijn bezwaren te leeren kennen, of daarvoor uitspraak te doen; in niets heeft hij bewezen dat hem dwang werd aangedaan, hem verplichtende om in strijd met de Drie Formulieren te handelen; en alzoo was zijn daad van losmaking een geheel willekeurige, door niets gemotiveerde daad van louter schismatieken, ongereformeerden, geheel indigesten aard.

Het was uit dien hoofde volkomen naar recht, dat deze daad van losmaking verklaard is ten eenenmale in strijd te zijn met de bevoegdheden aan den kerkeraad bij de D. K. expresselijk of stilzwijgend toegekend.

Van medelijden met wie zóó handelde mag dan ook geen sprake zijn. Hier is het klare recht, hier is de D. K., hier is het beginsel onzer Belijdenis, hier is geest en strekking van alle Gereformeerde kerkrecht geschonden.

De vraag of men niet liever ongelijk moet lijden, dan in zulk een geval zijn recht zoeken, ligt hier geheel buiten.

Dit is een ethische, geen juridische overweging, en waarbij dan nog in de eerste plaats te overwegen is, of men zijn eigen rechten, of die van Koning Jezus prijsgeeft.

Dit laatste toch mag men nooit doen.

En indien de broeders, die dit proces uitlokten, gehandeld hebben uit de overtuiging, dat hier het recht en het wezen der kerk, d. i. het recht van den Koning der kerk, in het spel was, dan gaan ze niet alleen vrij uit, maar zouden ze door anders te handelen zelfs schuldig hebben gestaan.

Over zijn *eigen rechten* heeft men te beschikken, over die van zijn Koning niet.

Dat andere broeders liever toegeliefte willen zijn, doet hier niets aan toe of af.

Dat kan in aanmerking komen, na afloop van het vonnis, niet vóór of hangende het vonnis.

Hier moet een iegelijk in zijn eigen conscientie verzekerd zijn, en ook rekening houden met de gevolgen, die de loop der zaak voor de overige kerken in het land kan hebben.

Aanmoederderf de Vooral i Eigenzind deling zijn in hun hart naar eigen en van de naar begin len, heeft gip.

Velen ke onderzoeke naar.

Ze make het hun ge.

Die gees in zijn hart tegen den leven, van van het wie dieng moedigt, geest.

Zeker ool het recht d ken uit he erkend en hier leggen schreven, G

Niet zon één zijde de de Zending binden aan.

Vooral d of het aang dat reeds e zulk een ter

Met name mocht, ond een Missiona sche kerk afbleef van rein.

Naar ons beantwoorde schen de b van opportu

Let men eenvoudig o geeren, dat zou inrichten en naar den en Kerkenor

In zoover cics wat last van Ch onze kerk a bracht heeft die voor a G dat zij deze wel oploste kerk een re

Een kerk kerk is in lidenis der danig.

Nathans ri kerk aanva

Maar hec quaestie der Indieu bij was, en niets zeer klein mogen zegg aan anderen

Maar nu, en meer m eland bij eil vreemd is, o de plicht to

Geen enk alleen alle te Zelfs de r staat, dan o geheel te be noodrakte, te laten.

En dit nu enkele redeu zeggen zou: geleeite, wa werkt.

Dan ligt elke kerk ee waar nog ge en dat ze e andere Missi zij uitkoo.

Tweeërle breekt *beider* Beider kra hoogd, zoo a